

โครงการนำร่องการปลูกไผ่หนามเป็นรั้วธรรมชาติเสริมแนวคูกันช้าง เพื่อป้องกันช้างป่าบุกรุก
เข้าพื้นที่ชุมชนและพื้นที่การเกษตร ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ จังหวัดสระแก้ว
(โครงการความร่วมมือระหว่าง สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ - ๒๕๖๙

“...ช้างป่าควรอยู่ในป่า เพียงแต่ต้องทำให้ป่านั้นมีอาหารช้างเพียงพอ การปฏิบัติคือ ให้ไปสร้างอาหารช้าง
ในป่าเป็นแปลงเล็ก ๆ และกระจาย กรณีช้างป่าออกมาที่ชายป่า ต้องให้ความปลอดภัยกับช้างป่า...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทาน เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

“ช้างป่าเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาท
ต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
องค์ประธานที่ปรึกษามูลนิธิพัชรสุธาคชานุรักษ์

โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ “น้ำทิพย์รักษาช้าง ให้แข็งแรงยืนยงดุจเพชร”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของช้าง ซึ่งมีตำนานผูกพันกับผืนแผ่นดินไทย
มาเป็นเวลาช้านาน และทรงห่วงใยประชากรที่ได้รับความเดือดร้อนจากการออกมาหากินนอกเขตพื้นที่ป่าของช้าง จึงได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม รั้งโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดในภาคตะวันออก ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์
พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดีทรงเป็น
ประธานกรรมการฯ และแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดในภาคตะวันออก และพระราชทาน
ชื่อโครงการว่า “โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์” มีความหมายว่า “น้ำทิพย์รักษาช้าง ให้แข็งแรงยืนยงดุจเพชร” โดยมีวัตถุประสงค์
การดำเนินงานเพื่อ สืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกัน
ระหว่างคนกับช้างป่า รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ป่ารอยต่อ
๕ จังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งต่อมาได้เกิดชุมชนนำร่องในพื้นที่ ๕ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว
และจันทบุรี ภายใต้ชื่อ “หมู่บ้านคชานุรักษ์” เพื่อสร้างต้นแบบในการปรับเปลี่ยนวิถี เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้าง
อย่างสมดุลต่อไป

ประชากรช้างป่า สภาพปัญหาและผลกระทบต่อภาคการเกษตร

ช้างป่าหรือช้างเอเชีย เป็นช้างที่อาศัยอยู่ในป่าเขตร้อน จะคอยนำช้างตัวอื่น ๆ ออกหากิน ส่วนช้างเพศผู้นั้น เมื่อโตเต็มวัย
พื้นที่ลุ่ม และที่ราบทุ่งหญ้าในเขตร้อน และจะอาศัยอยู่กัน จะไม่เข้าร่วมเป็นฝูง จะแยกออกจากฝูงและหากินใกล้ ๆ กับตัวอื่น ๆ
เป็นโขลง มีสมาชิก ๕ - ๒๐ ตัว และอพยพเคลื่อนย้ายฝูง จะเข้าฝูงเมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์เท่านั้น พฤติกรรมการหากินของช้าง
ไปตามพื้นที่ป่า ทุ่งหญ้า และแหล่งน้ำตามธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา จะหากินไปตามแหล่งธรรมชาติที่ช้างป่าเคลื่อนย้ายถิ่น ช้างป่า
โดยมีจำพวกซึ่งเป็นช้างเพศเมียที่มีอายุและประสบการณ์มากที่สุด จะกินพืชเป็นอาหาร และสามารถกินพืชได้หลายชนิด

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ได้มีการประเมินประชากรช้างป่า ประมาณ ๔,๐๑๓ - ๔,๔๒๒ ตัว เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ได้มีการสำรวจช้างป่า จำนวน ๓,๑๒๖ - ๓,๓๔๑ ตัว และจากข้อมูลพื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดภาคตะวันออกในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ ครอบคลุมพื้นที่จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ระยอง ลพบุรี และสระแก้ว เป็นป่าขนาดใหญ่ มีพื้นที่รวม ๑,๓๖๓,๓๒๓.๐๕ ไร่ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในบริเวณนั้น รวมถึงช้างป่า ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ ๔๐๐ - ๔๕๐ ตัว มีอัตราการเพิ่มขึ้นของช้างป่าราวปีละ ๘.๒ % (มูลนิธิพัชรสุธาคชานุรักษ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๖๗) ประกอบกับพฤติกรรมการอพยพย้ายถิ่นของช้างป่าอยู่ตลอดเวลา

ทำให้ช้างป่าออกจากพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น สาเหตุเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่า ขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้แหล่งอาหารของสัตว์ป่าลดลงตามไปด้วย ส่งผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากช้างป่ามากกว่า ๕๗ หมู่บ้าน ๕๒ ตำบล ๒๐ อำเภอ ๖ จังหวัด ในภาคตะวันออก (ศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า, ๒๕๖๘) เกิดความไม่แน่นอนของเกษตรกร และชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบริเวณป่ารอยต่อ ที่จะต้องรับมือและปรับตัวกับปัญหาช้างป่าออกนอกเขตพื้นที่ป่าอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า จนถึงทุกวันนี้

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เห็นความสำคัญถึงปัญหาของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า และเพื่อสืบสาน รักษา ต่อยอดแนวพระราชดำริ จึงได้ร่วมมือกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดโครงการนำร่องการปลูกไผ่หนามเป็นรั้วธรรมชาติเสริมแนวคูกันช้าง เพื่อป้องกันช้างป่าบุกรุกเข้าพื้นที่ชุมชน และพื้นที่การเกษตร ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ จังหวัดสระแก้ว ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ บริเวณสมุนไพร สวนพฤกษศาสตร์ วังน้ำเย็น หมู่ที่ ๑๕ ตำบลทุ่งมหาเจริญ อำเภอน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๘ และสนองพระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ที่ต้องการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนและช้างป่า และเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน ซึ่งได้มีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

จิตอาสา จำนวน ๓๐๐ คน ร่วมลงพื้นที่ ปลูกไผ่หนาม ป้องกันช้างป่าบุกรุก

ปลูกไผ่หนาม ขนาดสูงไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เซนติเมตร ระยะทาง ๔๐๐ เมตร จำนวน ๘๐๐ ต้น

มอบปัจจัยการผลิตทางการเกษตรให้เกษตรกร และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

การติดตามและประเมินโครงการ พบว่าอัตราการรอดของต้นพันธุ์ไผ่หนาม มีการรอด ๑๐๐% ช่วงฤดูฝนอัตราการเติบโตค่อนข้างสูง ปัจจุบันยังไม่พบช้างป่าเข้ามาทำลายต้นไผ่หนาม

ทั้งนี้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ จะขยายผลการดำเนินโครงการเพิ่มเติมใน ๓ พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดชลบุรี และจังหวัดจันทบุรี